

Biuletyn Faunistyczny

Polski Środkowej

Kręgowce

- Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko w 2012 roku
- Wyniki obrączkowania bocianów czarnych *Ciconia nigra* w Polsce środkowej
- Liczenie zimujących ptaków wodno-błotnych w Regionie Łódzkim w 2013 roku
- Rzadkie gatunki ptaków obserwowane na terenie Ziemi Łódzkiej w 2012 roku
- Kolejne stanowiska lęgowe łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus* w południowej części Regionu Łódzkiego

Biuletyn Faunistyczny Polski Środkowej Kręgowce jest pismem o charakterze informacyjnym. Powstał on na początku 1995 roku w celu możliwie szybkiego prezentowania informacji o aktualnie realizowanych przedsięwzięciach dotyczących fauny kręgowców Polski Środkowej. Adresujemy go do wszystkich zainteresowanych poznawaniem i ochroną zwierząt kręgowych tego obszaru.

REDAKCJA NAUKOWA:

prof. Janusz Markowski

AUTORZY:

Adam Kaliński

Anna Gapys

Łukasz Krajewski

Mieczysław Goll

Stanisław Czyż

Tomasz Janiszewski

Tomasz Iciek

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD:

Artur Pędziwilk, Radosław Włodarczyk

DRUK:

Uniwersytet Łódzki

Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko w 2012 roku

Tomasz Iciek
Sekcja Ornitologiczna
SKNB UŁ
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Kolejny już, bo 24-ty obóz obrączkarski na cofce Zbiornika Jeziorsko przeszedł do historii. Prace badawcze trwały od 08.08 do 07.09. Przez cały ten miesiąc obóz zlokalizowany był w tradycyjnym miejscu tj. wyspie koło wsi Glinno. Pułapki do chwytania ptaków zlokalizowane były początkowo w znacznym oddaleniu od obozu, ponieważ w bezpośrednim sąsiedztwie kolonii kormoranów. W miarę opadania wody pułapki przenoszone były coraz bliżej tradycyjnych miejsc odłowów. Ostatecznie znalazły się na obszarze tzw. „wielkiej zatoki” czyli na otwartych błotnistych plażach tuż przy platformach dla rybitw. Ze względu na duże odległości do pułapek początek obozu nie należał do najłatwiejszych. Obchód w spodniobutach zajmował początkowo ponad dwie godziny. Niestety w tym okresie ptaki nie wynagradzały nam wysiłku podejmowanego podczas każdego obchodu. W większej ilości siewki zaczęły się łapać dopiero w momencie, gdy pułapki znalazły się na terenie „wielkiej zatoki”. Mimo to rok 2012 można uznać za udany. Łącznie zaobrączkowano aż 630 ptaków należących do 29 gatunków. Wynik ten był bardzo zbliżony do roku poprzedniego, kiedy to schwytano 582 ptaki wodno-błotne. Ptaki chwyte były głównie w pułapki tunelowe. Chwyte z wykorzystaniem sieci ornitologicznych odbywało się tylko na początku prac obozowych. Trzy sieci ornitologiczne stały nad kanałem tuż obok obozu a chwyte było wspomagane odtwarzaniem głosu tokującego bekasa. Ze względu na czasochłonne obchody do tych pułapek zrezygnowano z chwytania wróblaków w sieci ornitologiczne. Te które zaobrączkowaliśmy, schwytane zostały przede wszystkim się w wacki podczas żerowania na błocie. Dotyczy to licznie chwytanych pliszek siwych i żółtych. Pozostałe ptaki wróblowe schwytano przypadkowo w sieci wykorzystywane do chwytania ptaków siewkowych. W roku 2012 zaobrączkowano łącznie 512 siewek i 41 ptaków wodno-błotnych (Tab. 1, 2, 3). W tej grupie ptaków dominującymi gatunkami był, podobnie jak w latach ubiegłych, kszyc i łączak. Licznie również chwyte w 2012 roku bataliony, biegus zmienne i samotniki. W przypadku pozostałych ptaków zdecydowanym dominantem była cyraneczka (39 na 41 wszystkich chwytanych ptaków). W trakcie prac obozu uzyskano sześć wiadomości powrotnych. Pięć dotyczyło kszyców, które były oznakowane w latach poprzednich na terenie zb. Jeziorsko. Dwa najstarsze ptaki oznakowano jako młode w 2004 roku, czyli w momencie chwytania miały 9 lat. Najciekawszą wiadomością powrotną z roku 2012 jest chwyte biegusa zmiennego zaobrączkowanego trzy dni wcześniej na obozie prowadzonym przez Grupa Badawczą Kuling w Ujściu Wisły koło Świbna. Ptak ten przebył w ciągu tego okresu ponad 280 km. Drugi rok z rzędu na zbiorniku panowała epidemia botulizmu. Przebiegała ona na szczęście łagodniej niż w roku poprzednim. Początek epidemii to pierwsze dni trwania obozu. Szczyt śmiertelności ptaków przypadł na pierwszą połowę sierpnia. W ciągu kolejnych dwóch tygodni choroba zanikła na zbiorniku. Niestety również w tym roku odnotowaliśmy śmierć rzadkich gatunków tj. biegus krzywodzioby czy rożeniec. Na szczęście nie obserwowano przypadków śmierci dorosłych rybitw z kolonii lęgowych zlokalizowanych w rezerwacie.

Bardzo serdecznie dziękujemy wszystkim, którzy mieli swój udział w pracach obozowych, szczególnie że w ciągu ostatnich 2-3 lat prace związane z chwytniem ptaków są wyjątkowo uciążliwe. Jednocześnie zachęcamy do wzięcia udziału w nadchodzącym sezonie.

gatunek	1989-2007	2008	2009	2010	2011	2012	SUMA
Łęczak	6 985	350	60	10	181	132	7 718
Kszyk	5 521	348	258	49	145	183	6 504
Piskliwiec	1 345	-	8	3	40	24	1 420
Batalion	610	16	25	4	75	52	782
Biegus zmienny	493	2	115	11	24	45	690
Czajka	293	7	4	-	10	12	326
Biegus malutki	226	1	2	-	10	14	253
Krwawodziób	207	2	4	-	9	7	229
Sieweczka rzeczna	183	-	-	-	-	4	187
Biegus krzywodzioby	132	1	2	-	22	5	162
Sieweczka obrozna	112	4	31	-	5	5	157
Samotnik	120	4	6	4	1	16	151
Kwokacz	65	-	3	5	3	3	79
Brodzicz śniady	38	3	2	13	14	5	75
Biegus mały	63	-	-	-	6	-	69
Biegus płaskodzioby	27	-	-	-	3	-	30
Kamusznik	11	-	-	-	1	2	14
Płatkonóg sztyldzioby	11	-	-	-	-	-	11
Dubelt	5	-	-	3	-	-	8
Biegus rdzawy	4	-	-	-	2	2	8
Brodzicz pławny	5	-	-	-	-	-	5
Rycyk	4	-	-	-	-	-	4
Kulik wielki	2	-	-	-	-	-	2
Bekasik	2	-	-	-	-	-	2
Siewnica	2	-	-	-	-	-	2
Terekia	1	-	-	-	-	-	1
Piaskowiec	-	-	-	-	-	1	1
RAZEM	16 467	738	520	102	551	512	18 890

Tab. 1. Wyniki chwytań ptaków siewkowych na zbiorniku Jezioro w latach 1989-2012.

gatunek	1989-2007	2008	2009	2010	2011	2012	SUMA
Cyraneczka	600	130	47	50	18	39	884
Wodnik	186	11	10	-	-	1	208
Kropiatka	132	8	10	2	-	1	153
Cyranka	116	3	18	11	2	-	150
Krzyżówka	132	4	1	3	-	-	140
Rybitwa rzeczna	103	-	-	-	-	-	103
Rybitwa białowąsa	88	3	-	-	-	-	91
Kokoszka	69	1	1	-	-	-	71
Śmieszka	51	-	1	-	5	-	57
Łyska	53	1	2	-	-	-	56
Łabędź niemy	18	24	3	-	-	-	45
Rybitwa czarna	9	14	15	4	-	-	42
Perkozek	20	1	9	6	-	-	36
Krakwa	22	-	-	1	6	-	29
Zausznik	16	-	1	-	-	-	17
Błotniak stawowy	8	-	-	-	-	-	8
Bąk	6	-	-	-	-	-	6
Zielonka	5	-	-	-	-	-	5
Rybitwa białoczelna	5	-	-	-	-	-	5
Bączek	-	1	1	1	-	-	3
Perkoz dwuczuby	3	-	-	-	-	-	3
Mewa mała	1	-	-	1	-	-	2
Płaskonos	2	-	-	-	-	-	2
Głowienka	1	-	-	-	-	-	1
Czernica	1	-	-	-	-	-	1
Świstun	-	1	-	-	-	-	1
Gęgawa	-	-	1	-	-	-	1
RAZEM	1 647	202	120	79	31	41	2 120

Tab. 2. Wyniki chwytań ptaków wodno-błotnych (poza siewkowatymi) na zbiorniku Jeziorsko w latach 1989-2012.

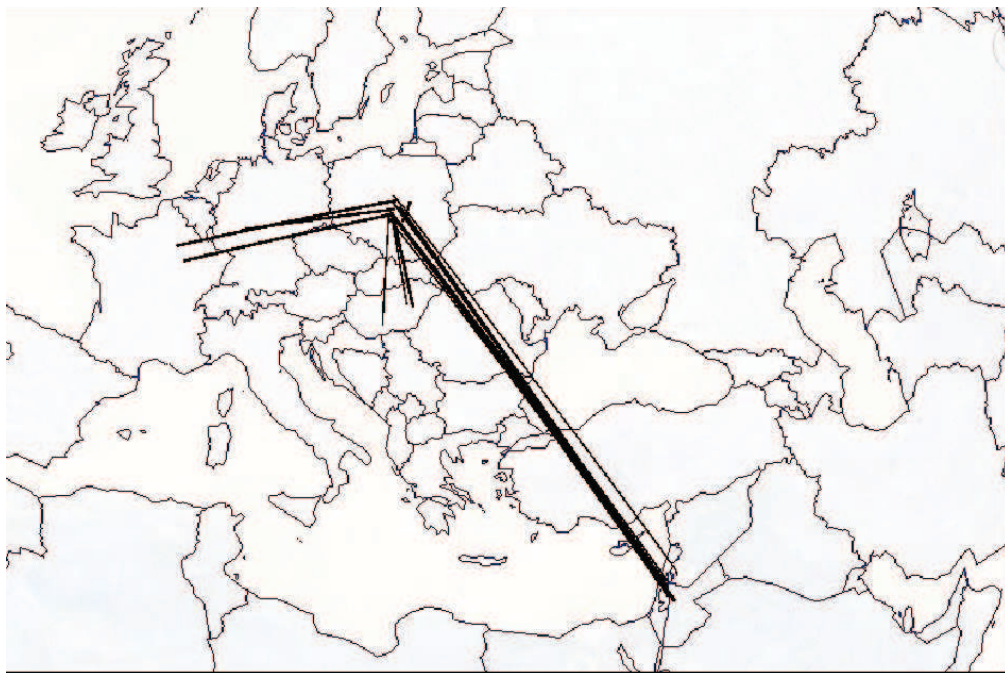
Wyniki obrączkowania bocianów czarnych (*Ciconia nigra*) w Polsce środkowej

Anna Gapys
Sekcja Ornitologiczna
SKNB UL
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Migracja ptaków to pojawiające się cyklicznie wędrówki, wywołane zmianami warunków atmosferycznych w ciągu roku. Istnieją dwie grupy czynników odpowiedzialnych za to zjawisko. Są to czynniki zewnętrzne tj. długość dnia i nocy, warunki klimatyczne czy dostępność pokarmu, oraz wewnętrzne, na które składają się elementy fizjologiczne skłaniające gatunek do rozrodu.

Europejskie bociany, zarówno biały jak i czarny, do miejsc zimowania migrują wzdłuż dwóch głównych szlaków migracyjnych. Jest to wschodnia oraz zachodnia trasa przelotu, różniące się przede wszystkim miejscem przelotu nad Morzem Śródziemnym. Mniejsza termika nad wodami, powoduje omijanie Morza Śródziemnego przez Gibraltar (zachodnia trasa) lub Turcję i Izrael (wschodnia trasa). Bociany czarne *Ciconia nigra* pochodzące z Niemiec, Francji i Belgii wybierają zachodnią trasę migracji. Oznacza to, że kierują się one przez obszar zachodniej Europy w kierunku Gibraltaru przekraczając Morze Śródziemne w tej cieśninie. Bociany ze wschodnich Niemiec, Polski oraz Czech mogą używać zarówno wschodniej jak i zachodniej trasy. Najczęstszym miejscem zimowania bocianów czarnych jest obszar na południe od Sahary do wschodniej oraz południowo-wschodniej Afryki. Najnowsze badania wykazały, że polskie osobniki obserwowano najczęściej w Izraelu, Libanie, Egipcie, Sudanie i Etiopii. W latach 2004-2011, obrączkowano bociany czarne z obszaru województwa łódzkiego. W kolejnych latach otrzymano 20 informacji powrotnych z miejsc, w których obserwowano ptaki w trakcie wędrówki (ryc.1.). Jesienna migracja rozpoczynała się najczęściej w sierpniu. Bociany częściej wybierały wschodni szlak, 14 osobników wybrało tę trasę migracji. Z obszaru województwa łódzkiego 9 osobników obserwowano w Izraelu w miejscowościach: Newe Ur, Hamadya oraz Tirat Tzi. Ptaki te wędrowały wschodnim szlakiem najprawdopodobniej przez Bałkany. Tylko dwa osobniki migrowały szlakiem zachodnim, lecąc przez Niemcy i Francję. Wschodnim szlakiem ptaki z województwa łódzkiego kierowały się średnio na 197° , pokonywały około 2517,8 km od miejsca zaobrączkowania do miejsca pierwszej obserwacji. Zachodnim szlakiem pokonywały średnio 648,5 km od miejsca zaobrączkowania do miejsca pierwszej obserwacji, kierując się na 207° . Próbuąc analizować prędkość migracji jednego z osobników, oszacowano, że pokonał średnio w ciągu doby około 165 km. Inny bocian migrował do Izraela, pokonując w ciągu doby 132 km.

Zaobserwowano, że dwa osobniki pochodzące z jednego gniazda migrowały dwoma szlakami. Jeden został odnotowany w Niemczech oraz Francji, natomiast drugi był widziany w Izraelu. Bocian obserwowany w Izraelu w 2008 i 2009 roku, wykorzystał do zimowania w kolejnych latach to samo miejsce. Bociany czarne wybierające zachodnią trasę migracji obserwowano najczęściej we Francji, nie wiemy dokładnie czy leciały dalej.

Ryc.1. Miejsca stwierdzeń bocianów czarnych obrączkowanych w gniazdach jako pisklęta na terenie województwa łódzkiego (2004-2011 r.)

GATUNEK	liczba schwytanych
Pliszka siwa	53
Pliszka żółta	12
Gąsiorek	4
Szpak	3
Potrzos	1
Brzegówka	1
Dymówka	1
Zimorodek	1
Trzciniak	1
RAZEM	77

Tabela 3. Ptaki wróblowe schwytane na zb.Jeziorsko w roku 2012.

Liczenie zimujących ptaków wodno-błotnych w Regionie Łódzkim w 2013 roku

Adam Kaliński
Zakład Dydaktyki Biologii i
Badania
Różnorodności Biologicznej UŁ
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

W dniach 11. - 21. stycznia 2013 odbyła się tradycyjna akcja liczenia ptaków wodno-błotnych oraz szponiastych w dolinach największych rzek Regionu Łódzkiego. Liczeniem objęto ponad 400 km dolin rzecznych, zbiorniki zaporowe: Jeziorsko, Sulejowski, oraz zbiorniki KWB „Bełchatów”. Niektóre z kontrolowanych odcinków weszły w skład ogólnopolskiej akcji – Monitoringu Zimujących Ptaków Wodnych. Tegoroczne liczenie odbywało się w umiarkowanie sprzyjających warunkach terenowych. Stany wód większości kontrolowanych rzek i zbiorników były niskie bądź średnie. Warunki pogodowe były średnie, opady śniegu pogarszające widoczność utrudniały obserwacje niektórym obserwatorom.

W bieżącym sezonie zaobserwowano prawie 25 tysięcy osobników ptaków wodno-błotnych i szponiastych należących do 35 gatunków. Jest to wartość mniejsza od uzyskanej w poprzednim sezonie, ale rok 2012 był wyjątkowy głównie ze względu na bardzo licznie zimujące gęsi. W roku 2013 szczególnie dużo zimujących ptaków przebywało w dolinie Warty, zarówno na rzece jak i na zbiorniku Jeziorsko. Stwierdzono tu prawie 62% wszystkich osobników. Tradycyjnie najliczniej zimującym gatunkiem była krzyżówka, której stwierdzono ponad 15,5 tysiąca osobników (63% ogółu zimujących ptaków). Warto też zwrócić uwagę na licznie w tym sezonie stwierdzane nurogęsi, gągoły, kormorany, łabędzie nieme, gęsi zbożowe, mewy srebrzyste i białogłowe. Z kolei takie gatunki jak łyska, głowienka, cyraneczka, czernica i śmieszka zimowały w tym roku w znacznie mniejszej liczbie niż w roku ubiegłym. Poza Wartą wraz ze zb. Jeziorsko szczególnie atrakcyjne dla zimujących ptaków były kolejno doliny Neru, Pilicy i Bzury. Tradycyjnie już także zbiorniki przy KWB i elektrowni Bełchatów były w tym roku ważnym miejscem zimowania. Stwierdzono tam ponad 1500 zimujących ptaków wodno-błotnych. Zestawienie liczebności poszczególnych gatunków na rzekach i zbiornikach naszego regionu przedstawia tabela 1.

Rok 2013 obfitował w obserwacje ciekawych, widywanego o tej porze roku stosunkowo rzadko ptaków. Wśród najciekawszych wymienić należy stwierdzenie uhli (3 os., Zb. przy KWB Bełchatów, J. Dymitrowicz), czapli białych (18 os., Warta poniżej tamy zbiornika Jeziorsko, R. Włodarczyk, 4 os., Warta w okolicach Konopnicy, A. Kaliński), perkoza dwuczubego, krakwy, (1 os., Zb. przy KWB Bełchatów, J. Dymitrowicz), rożeńca (3 os., Ner, S. Lisek i T. Błaszczyk) oraz świstuna (1 os., Bzura, T. Musiał i M. Cichy). Na szczególną uwagę zasługuje obserwacja bardzo rzadko widywanego zimną wodnika dokonana na Warcie przez T. Janiszewskiego, A. Kleszcz i T. Błaszczyka. Bardzo ciekawe były też obserwacje wyjątkowo w tym roku licznie zimujących w naszym regionie łabędzi krzykliwych. Na uwagę zasługuje fakt, że w dwóch miejscach obserwowano pary tych ptaków (na Warcie przez B. Lesnera i na Widawce przez M. Kamińskiego), co może sugerować podjęcie przez nie lęgów na nowych stanowiskach na południu naszego regionu.

Najliczniej obserwowanym ptakiem szponiastym był myszołów

Biuletyn Faunistyczny Polski Środkowej

zwyczajnym (tab. 2). Myszolowy włochate obserwowano tylko jedenastokrotnie. Stwierdzono również nieliczne jastrzębie, krogulce i pustułki. W bieżącym sezonie stwierdzono wyjątkowo dużo, bo aż 28 zimujących osobników bielika. Bez wątpliwości najciekawszą tegoroczną obserwacją, jeśli chodzi o ptaki szponiaste, było stwierdzenie zimujących w

gatunek	Warta	Jeziorsko	Ner	Grabia	Widawka	KWBB	Bzura	Pilica	zb.Sulejowski	RAZEM
Krzyżówka	7607	215	2565	132	657	1247	1480	1772		15675
Nurogęś	1713	15	60		4	21	15	155	6	1989
Gągoł	464	573	2	1		23		132		1195
Kormoran	950				26			9		985
Gęś zboż./Gęsi nrozp.	533/40		200/50							823
Łabędź niemy	393	53	65	4	58	7	10	169	38	797
Mewa srebrzysta/biał	184	451								635
Śmieszka	260	250								510
Gęgawa	470		30					1		501
Mewa pospolita	230	215								445
Czapla siwa	231	13	15	4	28	6	12	20		329
Łyska	203		7			20		9		239
Czernica	29	10	2			175		10		226
Cyranezca	1	40	61			14	2			118
Perkoz	20		9		13	15		28		85
Łabędź krzykliwy	27	11	4		6			7		55
Bielaczek	20	13						6	2	41
Gęś białoczelna			25							25
Czapla biała	22									22
Głowienka	8									8
Uhla						3				3
Rożeniec			3							3
Wodnik	1									1
Perkoz dwuczuby						1				1
Krakwa						1				1
Świstun							1			1
RAZEM	13406	1859	3098	141	792	1533	1520	2318	46	24713

Tab. 1. Liczebność ptaków zimujących w Regionie Łódzkim w roku 2013

dolinie Bzury błotniaków zbożowych (3 os., J. Grabowski, A. Bednarek, K. Bajera, A. Gapys, P. Niedźwiecki).

Tegoroczne liczenie zimujących ptaków nie mogłoby odbyć się bez pomocy licznej rzeszy obserwatorów. Lista wszystkich Koleżanek i Kolegów uczestniczących w tej akcji znajduje się w tabeli 2. Wszystkim uczestnikom gratulujemy owocnych obserwacji i dziękujemy za ogromny wysiłek włożony w tegoroczne liczenie i poświęcenie swojego czasu. Zapraszamy na kolejne liczenie w przyszłym roku.

Lista uczestników liczenia w roku 2013:

Adam Kaliński, Andrzej Słaby, Anna Bednarek, Anna Gapys, Anna Kleszcz, Artur Kornacki, Bartosz Lesner, Dawid Ryżlak, Ignacy Słomczyński, Iwona Cyżewska, Jacek Dymitrowicz, Jakub Grabowski, Jarosław Krajewski, Jarosław Wawrzyniak, Katarzyna Bajera, Konrad Malec, Krzysztof Serafin, Krzysztof Trepka, Maciej Czyżykowski, Maciej Kamiński, Maciej Wieczorek, Marcin Kociniak, Marcin Markowski, Marcin Wężyk, Marta Markowska, Mateusz Cichy, Piotr Minias, Piotr Niedźwiecki, Radosław Włodarczyk, Robert Słomczyński, Sławomir Marczak, Sylwester Lisek, Szymon Witkowski, Tadeusz Musiał, Tomasz Błaszczak, Tomasz Janiszewski, Wojciech Pawenta.

Gatunek	Warta	Jeziorsko	Ner	Grabia	Widawka	Bzura	Pilica	Sulejowski	RAZEM
Myszołów zw.	6		32	1	5	20	16		80
Bielik	9	10	2		2	1	3	1	28
Myszołów włochaty	3		2			6			11
Krogulec	3		1		1		1		6
Srokosz	3		1			2			6
Jastrząb	2				2		1		5
Błotniak zbożowy						3			3
Pustułka			1			1			2
Myszołów nrozp							1		1
Zimorodek	13		1	1	5	3	1		24
RAZEM	39	10	40	2	15	36	23	1	166

Tab. 2. Liczebność zimujących ptaków drapieżnych i zimorodka na rzekach Regionu Łódzkiego w roku 2013.

Rzadkie gatunki ptaków obserwowane na terenie Ziemi Łódzkiej w 2012 roku

Tomasz Janiszewski
Zakład Dydaktyki Biologii i
Badania
Różnorodności Biologicznej UŁ
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Łukasz Krajewski
Dział Monitoringu
i Badań Naukowych
Biebrzański PN
Osowiec-Twierdza 8
19-110 Goniądz

Każdego roku przedstawiamy wykaz stwierdzeń rzadko pojawiających się gatunków ptaków, dokonanych na terenie Ziemi Łódzkiej. Obserwacje te dzięki pracy terenowej wielu Obserwatorów mogliśmy odnotować w kartotece regionalnej. Serdecznie dziękujemy wszystkim osobom, które przekazały dane o swoich obserwacjach; mamy jednocześnie nadzieję, że dane te zostaną jeszcze uzupełnione. Wykorzystano także informację umieszczone na stronach internetowych: ptaki.org.pl, komisjafaunistyczna.pl, birdwatching.pl, forum.przyroda.org i listach dyskusyjnych: PTAKI i PPptaki.

W roku 2012 stwierdzono jeden nowy gatunek dla terenu Ziemi Łódzkiej: orła cesarskiego (M. Maniakowski). Ponadto dokonano kolejnych obserwacji: gęsi małej (P. Białomyzy, M. Elas i D. Sikora), błotniaka stepowego (A. Kornacki), czajki towarzyskiej (A. Kleszcz, T. Pietrzak i inni), orlicy (A. Kleszcz, D. Kilon i inni), mew trójpalczastych (P. Białomyzy, M. Faber i inni) i rybitwy czubatej (M. Wężyk, M. Kaźmierczak i M. Wieczorek). Ponownie stwierdzono lęg mieszany czarnowrona w Łodzi (T. Janiszewski i inni) oraz liczne gniazdowanie czapli białej na zbiorniku Jeziorsko (R. Włodarczyk i inni).

Część obserwacji, która wymaga akceptacji Komisji Faunistycznej PTZool nie została jeszcze pozytywnie zweryfikowana. Dlatego zwracamy uwagę, że niniejsze opracowanie ma jedynie charakter orientacyjny i w części związanej z obserwacjami, które nie zostały zaakceptowane przez w/w Komisję, a powinny taką akceptację uzyskać nie tworzą zbioru faktów definiowanych przez KF PTZool jako tzw. fakty naukowe. Dlatego ich wykorzystywanie w innych publikacjach powinno się odbywać dopiero po ich zaakceptowaniu przez w/w Komisję.

Łabędź czarnodzioby. Odnotowano dwa przypadki zimowania: 29.01, 6.02 i 15.02 – 2 ad. i 2 imm. na Pilicy w Smardzewicach (MK, MKo, MW, MWi, SK, PB, RW) oraz 23 i 27.12 – 2 ad. i 1 imm. tamże (AK, ŁK, RW). Podczas przelotów tradycyjnie największe stada notowano na stawach w dolinie Bzury – wiosną do 35 os. 15.04 na stawach w Walewicach (ŁM, PG, JK), jesienią do 53 ad. i 7 imm. 1.12 na stawach w Psarach (TP). Poza dol. Bzury wielokrotnie obserwowany na stawach położonych w powiatach tomaszowskim i rawskim maksymalnie: wiosną 15.03 - 29 ad. i 2 imm. koło Chociwia (SK) i jesienią 30.11 - 12 ad. i 3 imm. koło Krzemienicy (SK). Ponadto 17.03 widziano 2 ad. na zb. Sulejowskim (MW).

Łabędź krzykliwy. Para gniazdująca w na stawach w Ożarowie wyprowadziła 5 młodych (PA). Przybyły dwa nowe stanowiska w regionie, w jego południowo-wschodniej części (S.Czyż).

Gęś krótkodzioba. Trzykrotnie obserwowano wiosną pojedyncze ptaki na polach nad zb. Jeziorsko: 26.02 (AK), 16.03 (TJ, BL) i 7.04 (PBi).

Gęś mała. W dniu 21.10 stwierdzono 2 ad. i 1 juv. na zbiorniku Jeziorsko (PBi, ME, DS – akceptacja KF).

Bernikla białolica. Podczas przelotu wiosennego obserwowana: w dolinie Neru 03.03 – 1 os. k. Leszna (TM, TJ, AK, ŁK, PGa, MC); w dolinie Słudwi 22-23. i 31.03 – 2 os. k. Złakowa Kościelnego (KŚ, PG, TJ, ST), 1.04 – 3 os. (AK) i 3.04 – 2 os. (KŚ); na stawach w Borowie 1.04 – 1 os. (AK), 14-15.04 – 5 os. (MM, ŁM, PG, JK), 21.04 – 6 os. (MM) i 1.05 – 1 os. (AK); nad zb. Jeziorsko 16.03 – 3 os. (TJ, BL), 7.04 – 3 os. (PBi), 13.04 – 3 os. (TJ) oraz na stawach Krzemienica i Ossowice 1-26.04 – 1 os. (SK, PB). Poza okresem wiosennej migracji odnotowana tylko raz – 30.12 na zb. Jeziorsko – 1 os. (AK).

Bernikla obroźna. W dniu 7.04 widziano 1 os. na zb. Jeziorsko (PBi).

Bernikla rdzawoszyja. W dniu 3.03 obserwowano 1 os. w dolinie Neru koło Leszna (TM, TJ, AK, ŁK, PGa, MC).

Ohar. Wielokrotnie spotykany na zb. Jeziorsko i pobliskich stawach w Pęcznieniu od marca do listopada maksymalnie 20 os. 18.04 (TS). Odnotowany także w styczniu – w okresie 1-15.01 przebywał na zbiorniku pojedynczy ptak (KiTM, TJ). Poza Jeziorskiem spotykany dwukrotnie: 2-4.11 – 1 ad. w Rawie Mazowieckiej (SK) oraz 14.12 – 2 ad. na zb. Sulejowskim (SK, PB).

Mandarynka. W dniach 29.03 i 13.04 obserwowano parę, m.in. kopulującą, w Rossoszycy (TJ). Wielokrotnie notowano pojedyncze samice w Łodzi na stawie przy ul. Przędzalnianej: 7.01 (PM), 26.03 (RW), 12.09, 10.10 i 8.11 (TS), natomiast 18.03 widziano tam dwie samice (TS). Ponadto dwukrotnie spotykana zb. Dolnym w Rawie Mazowieckiej – 30.03 samiec, a w listopadzie samica (SK).

Hełmiatka. W dniach 16. i 29.09 odnotowano pierzającego się samca na zb. Jeziorsko (DK, SL, KK, RK, AK). Natomiast 3.08 pojedynczą hełmiatkę widziano na Nerze w Łodzi (TK).

Ogorzałka. W dniu 22.01 odnotowano 2 os. na zb. Jeziorsko (AK). Wiosną widziano 2 samce i 1 samicę na stawach w Wilkoszewicach, gm. Rozprza (AKo). Natomiast jesienią wielokrotnie spotykana na zb. Sulejowskim – maksymalnie 60 os. 18.11 (MKo, AKo, MW) i na zb. Jeziorsko – maksymalnie 5 os. 17.11 (TJ, AK, RW). Ponadto 23.10 stwierdzono 2 ptaki w upierzeniu samic na stawach w Chociwu (SK) oraz 27.10 – 3 os. i 2.11 – 1 os. w Rawie Mazowieckiej (SK).

Edredon. W dniach 1.-22.01 trzykrotnie obserwowano stado 8 os. na zbiorniku Jeziorsko (KiTM, JG, AK). Natomiast 15.01 widziano tamże parę (TJ). Ponadto w dniach 12.-18.04 na Jeziorsku przebywała pojedyncza samica (TS, PH).

Lodówka. W dniu 24.05 widziano samicę na zb. Jeziorsko (TJ, PM).

Markaczka. W dniach 20-21.03 obserwowano samca na stawie Stefańskiego w Łodzi (PM, AK, RWi). Ponadto 8.11 odnotowano 2 samice/imm. na zb. Jezi-

orsko (SK) i 2.12 – 1 samicę/imm. na zb. Sulejowskim (SK).

Uhla. W styczniu i lutym kilkakrotnie spotykana na zb. Jeziorsko maksymalnie 10 os. 7.01 (ŁM, PG, JK), ponadto 22.01 widziano 9 os. na zb. Sulejowskim (MKo, MW). Jesienią wielokrotnie notowana na dwóch największych zbiornikach zaporowych w regionie - maksymalnie na zb. Sulejowskim 63 os. 18.11 (MKo, AKo, MW), a na zb. Jeziorsko 20 os. 9.11 (SK). Natomiast w dniu 2.12 stwierdzono 1 uhłę na zb. Cieszanowice (MKo). Ponadto w dniach 23-30.12 odnotowano próbę zimowania na Pilicy pod tamą zb. Sulejowskiego (AK, ŁK, MK, MKo, MW, MWi, KW, RW, SK).

Gągoł. Czterokrotnie spotykano samice wodzące pisklęta: 1.06 koło Gaci, gm. Lubochnia i na Pilicy k. Teofilowa (SK), 3.06 na stawach w Psarach (AK) oraz 20.06 na Pilicy k. Żądłowic (SK).

Szlachar. Trzykrotnie odnotowany na zb. Jeziorsko: 15.01 – samiec, 13.04 – samica (TJ) oraz 12.11 – 3 os. (AK). Natomiast na zb. Sulejowskim stwierdzony dwukrotnie: 8.11 – 3 os. i 14.11 – 1 os. (SK, PB).

Nur rdzawoszyi. W dniu 19.01 spotkano zimującego ptaka na Warcie koło Kolonii Września (PGa, JH). Wiosną odnotowano 1 os. na zb. Jeziorsko w dniach 16.-19.05 (BL, AK). Jesienią wielokrotnie obserwowany na zb. Jeziorsko – maksymalnie 6 os. 12.11 (AK) i na zb. Sulejowskim – maksymalnie 5 os. 25.11 (MKo, MW). Ponadto widziany: 23.10 - 1 os. na stawach w Chociwiu (SK) i 2.12 – 3 os. na zb. Cieszanowice (MKo).

Nur czarnoszyi. Wielokrotnie spotykany jesienią, tylko na największych zbiornikach zaporowych, na zb. Sulejowskim maksymalnie 11 os. stwierdzono 11.11 (SK), a na zb. Jeziorsko maksymalnie 5 os. widziano 3.11 (AK, ŁK, MF).

Perkoz rogaty. Dwukrotnie widziano pojedyncze osobniki na zbiorniku Jeziorsko: 7.04 (PBi) i 17.11 (TJ, AK, RW).

Ślepowron. W dniu 18.05 widziano dorosłego osobnika na zb. Jeziorsko (TJ). Ponadto w okresie 25.07 – 4.09 dokonano tam kilku obserwacji pojedynczych ptaków (TJ, Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Czapla nadobna. W dniu 22.08 obserwowano 1 os. na zbiorniku Jeziorsko (TJ).

Czapla biała. Na zbiorniku Jeziorsko gniazdowało ponad 30 par (RW i inni – brak jeszcze akceptacji KF). W styczniu dokonano dwóch obserwacji na zb. Sulejowskim: 14.11 – 11 os. (MW), a 22.01 – 1 os. (MKo, MW). Największą koncentrację liczącą 285 os. odnotowano w dniu 24.09 na zb. Jeziorsko (TJ). Poza zbiornikiem Jeziorsko najliczniej obserwowana w dniu 16.03 – 97 os. na stawach w Psarach (RW).

Kania czarna. Trzykrotnie widywana w dolinie Bzury: 5.04 k. Topoli Królewskiej (TP), 6.05 k. Borowa (MF) i 10.05 k. Młogoszyna (TJ, BL). Dwukrotnie

spotykana w Sadykierzu, gm. Rzeczyca: 30.04 i 28.08 (SK). Ponadto 23.06 odnotowana k. Huty Dłutowskiej, gm. Dłutów (TP).

Kania ruda. Odnotowana tylko trzykrotnie: 10.03 w dolinie Neru koło Leszna (TM, AK, SL, MC, KK), 12.04 dwa ptaki koło Uniejowa i 16.07 koło Złoczewa (JG).

Błotniak stepowy. W dniu 22.09 widziano dorosłego samca między Starą i Nową Wsią, gm. Rozprza (AKo – akceptacja KF).

Orlik krzykliwy. Obserwowany aż siedmiokrotnie: 6.04 nad Łodzią (AK), 6.04 imm. koło Łęczycy, 20.05 imm. w dolinie Neru pod Zbylczycami, 23.06 dwa osobniki w dolinie Bzury pod Pęcławicami, 6.07 imm. tamże (TP), 9.09 na Błotach Brudzewickich w gm. Poświętne (SK) oraz 15.09 nad zb. Jeziorsko (AK, AM).

Orlik grubodzioby. Wiosną przez region Ziemi Łódzkiej przeleciały dwa osobniki oznakowane nadajnikami: 5.-6.04 estoński samiec w 4 kal. roku życia przeleciał przez południową część regionu (birdmap.5dvision.ee), a pod koniec kwietnia biebrzańska samica w 2 kal. roku życia przeleciała przez wschodnią część woj. łódzkiego (www.orlikgrubodzioby.org.pl).

Orzeł cesarski. W dniu 3.05 koło Chyleńca w Puszczy Bolimowskiej widziano 1 imm. w 4 kal. roku życia (MM – akceptacja KF). Jest to pierwsze stwierdzenie tego gatunku na terenie Ziemi Łódzkiej!

Orzeł przedni. W dniu 15.01 odnotowano 1 ad. koło Roszkowej Woli w gm. Rzeczyca (JT).

Kobczyk. Wiosną spotkany dwukrotnie: 1.05 – 5 os. w dolinie Warty koło Warty (JW) i 20.05 – samiec w Pabianicach (TP). Jesienią widziany trzykrotnie: 2.09 – 1 juv., 9.09 – 2 juv. na Błotach Brudzewickich (SK) oraz 24.09 – 1 juv. koło Wiechnowic w gm. Rzeczyca (SK).

Drzemlik. W dniu 1.01 widziano 1 os. na stawach w Pęczniewie (KiTM), 3.01 widziano 1 samicę/juv. na stawach Krzemienice (SK). Ponadto w dniach 3.-23. spotykano 1 samicę/juv. koło Wiechnowic w gm. Rzeczyca (SK) oraz 30.12 widziano samicę/juv. koło Byczek, gm. Wodzianów (MN, MM, RKu, AŚ).

Sokół wędrowny. Zimujące dorosłe sokoły spotykano dwukrotnie: 13.01 na zb. Jeziorsko (TJ) i 7.02 w Łodzi (TS). Wiosną odnotowany dwukrotnie: 21.04 koło Krzemieniewic w gm. Gorzkowice (MKo) i 29.04 w dolinie Pilicy koło Mysiakowca, gm. Poświętne (SK). Jesienią wielokrotnie spotykano do 2 osobników jednocześnie na zb. Jeziorsko w okresie 16.09 (RW) – 16.11 (RW). Ponadto 16.09 widziano 1 migrującego ptaka koło Komadzyna, gm. Kutno (TP).

Ostrygojad. Pojedyncze osobniki dwukrotnie spotykano na zb. Jeziorsko – 10.08 (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ) i 29.09 (RW, AK, SL, KK, RK) oraz na zb.

Sulejowskim – 23.05 i 13.09 juv. (RW, TI).

Szablodziób. W dniu 31.08 stwierdzono 3 os. na zb. Jeziorsko (AK).

Siewka złota. Największe stada odnotowano: wiosną – 5500 os. w dolinie Śludwi pod Złakowem Kościelnym 23.03 (TJ) i jesienią – 3000 os. na zb. Jeziorsko (TJ, AK, RW).

Siewnica. Rzadkich wiosennych obserwacji dokonano: 4.05 na zb. Jeziorsko (RW) i 30.05 na osadnikach w Tomaszowie Maz. (SK)

Czajka towarzyska. W dniu 22.09 widziano 1 os. na zb. Jeziorsko (AK – akceptacja KF). Być może tego samego ptaka obserwowano 29.09 (TPi – akceptacja KF) i 30.09 (SO, IO – brak jeszcze akceptacji KF) na polach koło Kalinowej kilkanaście km na SW od zbiornika.

Biegus rdzawy. Wielokrotnie obserwowany na zb. Jeziorsko w okresie 22.08 – 29.09 do 4 os. (SK, TJ, Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, TM, AK).

Piaskowiec. Regularnie spotykany na zb. Jeziorsko w okresie 28.08 - 24.09 do 5 os. (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, TM, TJ, ŁM, DK, ST).

Bekasik. W dniach 6.-10.02 stwierdzono 2 os. nad Pilicą w Smardzewicach (SK, PB). Wiosną odnotowano dwukrotnie pojedyncze ptaki: 2.-10.04 w Brzozowie, gm. Rzeczyca (SK) oraz 14.04 w dolinie Bzury koło Selig (MM). Jesienią stwierdzony tylko raz – 1 os. przebywał na stawach w Chociwiu w dniach 20.-30.12 (SK).

Dubelt. W dniu 26.04 odnotowano pojedynczego ptaka koło Matyldowa, gm. Rawa Maz. (SK, PB).

Szlamnik. W dniach 1.-6.09 widziano 3 os. na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, TM, TJ, RW, AK).

Kulik mniejszy. Dwukrotnie stwierdzono pojedyncze osobniki: 18.04 koło Kalinka, gm. Rzgów (MM), 9.08 na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Brodziec pławny. Dwukrotnie spotykano pojedyncze osobniki koło Glinna na zb. Jeziorsko: 25.07 (TJ) i 12.08 juv. (ŁK, AK).

Kamusznik. W dniu 18.05 obserwowano 1 os. na osadnikach w Tomaszowie Maz. (SK). Natomiast podczas przelotu jesiennego wielokrotnie spotykany na zb. Jeziorsko w dniach 28.08 – 6.09 do 3 juv. (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, TM, TJ, RW, AK).

Mewa trójpalczasta. Pojedyncze młodociane osobniki widywano na zb. Jeziorsko w dniach 2.-4.11 (PBi, GO, MF, AK, ŁK, JF, AM – akceptacja KF). Indywidualne cechy obserwowanych ptaków wskazują, że było to co najmniej 2 różne ptaki.

Mewa czarnogłowa. W dniu 22.04 dwa dorosłe ptaki widziano na zb. Jezioro k. Brodni (KŻ). Ponadto spotykana na tamie zb. Jezioro latem: 29.07 – 2 juv. (AK) oraz 30.-31.07 – 1 juv. (AK, TJ).

Orlica. Pierwszorocznego ptaka stwierdzono w dniach 28-29.09 na cofce zb. Jezioro (AK, AM – akceptacja KF). Prawdopodobnie tego samego osobnika spotykano następnie na tamie w dniach 26.10 – 22.11 (DKi, MF, GO, AK, ŁK, ŁM, PG, ST, DC, SC, SS, PP).

Mewa żółtonoga. W dniu 15.01 odnotowano dorosłego jasnopłaszczonego osobnika na zb. Jezioro (TJ). Wiosną dokonano 3 obserwacji: 7.04 na zb. Jezioro – 1 os. (PBi), 3.06 – 1 ad. fuscus na stawach w Psarach (AK) i 6.07 – 1 ad. na zb. Sulejowskim (RW, TI). Jesienią kilkakrotnie stwierdzana na zb. Jezioro: 21.09 – 1 juv. (AK), 24.09 – 6 ad. fuscus (TJ), 28.09 – 2 ad. i 1 subad. (AK), 29.09 – 2 ad. (RW), 7.10 – 1 ad. (AK), 1.11 – 2 juv. (MF) i 3.11 – 3 juv. (MF, ŁK, AK, JF).

Rybitwa wielkodzioba. Spotykana dwukrotnie: 12.08 – 1 ad. na osadnikach w Tomaszowie Maz. (SK) oraz 5.09 – 1 ad. i 1 juv. na zb. Jezioro (TM, TJ, BL, RS).

Rybitwa białoczarna. W kolonii lęgowej na zb. Cieszanowice 28.06 widziano około 20 os. (MK, MW, MWi). Ponadto obserwowana 2 razy: 28.06 – 1 os. na stawach w Słupi, gm. Kluki (MK, MW) oraz 12.08 – 3 ad. i 4 juv. na zb. Jezioro (AK, ŁK).

Rybitwa czubata. W dniu 28.06 na zb. Cieszanowice stwierdzono 1 ad. (MW, MK, MWi – akceptacja KF).

Siniak. Dokonano blisko 20 obserwacji w okresie styczeń–październik. Zimujące ptaki odnotowano w dniu 7.01 koło Tomiszawic, gm. Warta – 9 os. (ŁM, PG, JK). Największe stado widziano w dniu 4.10 koło Kalinowej, gm. Błaszki – 23 os. (TJ, AK, RW).

Sowa błotna. Dwukrotnie spotykana na łąkach w pradolinie warszawsko-berlińskiej: 13.04 – 1 os. k. Łęki (TP) i 25.09 – 2 os. k. Kter (GS).

Żoła. Odnotowano próbę lęgu w żwirowni pod Sieradzem: 9.06 – widziano 2 pary z 2 norkami, 17.06 – tamże 3-4 os., jedna z norek zniszczona; 8.07 żoła już nie stwierdzono (SL).

Dzięcioł zielonosiwy. Dokonano dwóch stwierdzeń w Ożarowie: 19.08 widziano samicę, a 7.10 znaleziono martwego samca (PA).

Dzięcioł białoszyi. Spotykany kilkakrotnie jesienią w Skierniewicach (MN, MM).

Dzierlatka. W dniu 29.04 widziano 1 os. w Włodzimierzowie, gm. Sulejów (AKo).

Górnicek. Odnotowany dwukrotnie: 29.02 – 8 os. koło Wiechnowic, gm.

Rzeczyca (SK, PB) oraz 5.03 – 27 os. pod Babskiem, gm. Biała Rawska (SK).

Świergotek rdzawogardły. Czterokrotnie spotykany w październiku: 1. i 7.10 koło Gapinina w gm. Poświętne (SK, JT), 3.10 – 2 os. koło Wiechnowic, gm. Rzeczyca oraz 23.10 – 1 os. na stawach w Chociwiu (SK).

Drozd obrożny. W dniu 3.04 pojedynczego samca widziano w Piotrkowie Trybunalskim (MW).

Czarnowron. Wiosną ponownie stwierdzono gniazdowanie mieszanej pary samicy czarnowrona z samcem wrony siwej w Parku Poniatowskiego w Łodzi (PM, TK, AK), w tym 28.07 widziano samicę z 2 młodymi mieszkańcami (TJ – brak jeszcze akceptacji KF)

Rzepołuch. Dokonano aż 15 obserwacji, największe stada liczyły: 135 os. - 30.12 koło Sadykierza, gm. Rzeczyca (SK), 100 os. – 5.03 pod Babskiem, gm. Biała Rawska (SK, PB), 76 os. – 26.01 koło Wiechnowic, gm. Rzeczyca (SK) i 70 os. – 15.03 koło Brzozowa, gm. Rzeczyca (SK).

Śnieguła. Obserwowana trzykrotnie: 2.03 – 1 os. koło Sadykierza (SK), 1.11 – 6 os. na zb. Jeziorsko (AK) oraz 2.11 – 12 os. w kopalni Bełchatów (JD).

AK - Anna Kleszcz, AKo – Artur Kornacki, AM – Adam Mańka, AŚ – Artur Śliczniak, BL - Bartosz Lesner, DC – Dawid Cząstkiewicz, DK – Dawid Kozłowski, DKi – Dawid Kilon, DS – Dawid Sikora, GO – Grzegorz Orłowski, GS – G. Sawicki, IO – Ireneusz Odrzykowski, JD – Jacek Dymitrowicz, JF - Jan Fuss, JG – Jakub Grabowski, JH – Janusz Hejduk, JK – Janusz Kopik, JT – Jacek Tabor, JW – Jarosław Wawrzyniak, KiTM - Krystyna i Tadeusz Musiał, KK – Kacper Kowalczyk, KŚ – Kamil Ślusarski, KW – Katarzyna Wieteska, KŻ – Karol Żyśko, ŁK - Łukasz Krajewski, ŁM – Łukasz Matyjasiak, MC – Mateusz Cichy, ME – Marek Elas, MF - Marcin Faber, MK – Marcin Kaźmierczak, MKo – Marcin Kociniak, MM – Michał Maniakowski, MN - Mirosław Nowicki, MW - Marcin Wężyk, MWi – Maciej Wieczorek, PA - Paweł Antoniewicz, PBi – Paweł Białomyzy, PB – Przemysław Boguszewski, PG – Paweł Głowacki, PGa – Piotr Gaszyński, PH – Paweł Hermański, PM - Piotr Minias, PP - Przemysław Pasikowski, RK – Rafał Kowalczyk, RKu – Roman Kubów, RS - Ryszard Sąsiadek, RW - Radosław Włodarczyk, RWi - Rafał Wiktorowski, SC – Szymon Czernek, SK – Szymon Kielan, SL - Sylwester Lisek, SO – Samuel Odrzykowski, SS – S.Sosnowski, ST – Stanisław Turowski, TI- Tomasz Iciek, TJ - Tomasz Janiszewski, TK - Tomasz Kłys, TM – Tadeusz Musiał, TP - Tomasz Przybyliński, TPi – Tomasz Pietrzak, TS – Tomasz Stoszek

Kolejne stanowisko łabędzia krzykliwego (*Cygnus cygnus*) w południowej części Regionu Łódzkiego

Stanisław Czyż
Polska Grupa
Badania Łabędzi

Mieczysław Goll
Grupa Częstochowska
OTOP

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus* po drastycznym spadku liczebności na przełomie XIX i XX wieku odbudował swoją populację co pozwoliło mu wrócić na swoje pierwotne obszary lęgowe, również te, w środkowej Europie (Profus 1998, Stajszczyk 2011; Sikora i in. 2012). W Polsce obecnie gniazduje niemal we wszystkich regionach, poza obszarami pogórza i gór (Sikora i in. 2007, Sikora i in. 2012). Populacja lęgowa tego gatunku w Polsce wykazuje w ostatnich latach silne tempo wzrostu a pary lęgowe zasiedlają nowe stanowiska. Zjawisko to obserwujemy również na obszarze Regionu Łódzkiego.

Dotychczas łabędź krzykliwy jako lęgowy był obserwowany w Regionie Łódzkim na 2 stanowiskach: stawach w Ożarowie w pow. wieluńskim oraz na stawach w Prusicku w pow. pajęczańskim.

W 2012 roku odkryto w regionie kolejne dwa stanowiska. Na każdym z nich wykazano obecność pojedynczych par lęgowych. W dniu 09.06.2012 na stawach w Dubidzicach gm. Nowa Brzeźnica pow. pajęczański obserwowano parę łabędzi krzykliwych z 5 pisklętami. Kolejne stanowisko odkryto w dniu 06.07.2012 na stawach koło Ojrzenia gm. Gidle pow. radomszczański, gdzie obserwowano parę z 3 pisklętami. Żaden z ptaków dorosłych nie był znakowany obrożami ornitologicznymi.

Należy spodziewać się dalszej ekspansji tego gatunku. Głównym siedliskiem łabędzia krzykliwego są stawy otoczone lasami. Biorąc pod uwagę silny terytorializm u tego gatunku i coraz mniejszą liczbę „wolnych”, najbardziej preferowanych przez łabędzia krzykliwego akwenów, prawdopodobnie nowe pary pojawią się na innych, niekoniecznie śródlęśnych zbiornikach.

Literatura:

Profus P. 1998. Liczebność i aktualny stan terytorialnej ekspansji łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus* w Europie środkowej. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 54(3): 7-22.

Sikora A., Wieloch M. 2007. Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.) 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2007: 52-53.

Sikora A., Wieloch M., Chylarecki P. 2012. Stan populacji lęgowej łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus* w Polsce. *Ornis Polonica* 53: 69-85.

Stajszczyk M. 2011. Łabędź krzykliwy- powrót na południe. *Ptaki Polski* 22: 22-25.

Ryc. 1. Stanowiska lęgowe łabędzia krzykliwego. 1 – stawy Ożarów; 2 – stawy Prusicko; 3 – stawy Ojrzeń; 4 – stawy Dubidze

